

ВСЕНАРОДНА ПОЧИТ И ПРЕКЛОНЕНИЕ

Елинка Бояджиева

Току-що е завършила войната. След пет века робство България прави своите първи крачки през свободната си земя, върви разумно, стъпва уверено, обръща се назад към близкото минало, към живота си под властта на поробителя, свежда глава пред народните свети жертви и наред със строителството на Съвременна България започва да строи паметници на безсмъртието.

Било е лятото на 1878 г. София и нейните жители почистват града, търсят фенери за уличното осветление, изобщо „наша София – както я нарича проф. Марин Дринов – полака-лека се украшава и се готви да стане столица. По-голяма част от народа го желае това.” И тъкмо по това време, на 6-ти август, общинските съветници се обръщат към градските управителни съвети на Софийска губерния и в цялата страна да вземат участие в събирането на средства за въздигането на паметник на Васил Левски.

„...Един път за всякога той вече е успел да съгради великолепен паметник в нашите сърца и души, но за памет на потомството и слава нему тук у нас се предприе, да са въздигне паметник накрай града до Орханийското шосе, тъкмо на това място, гдето он славно биде повесен...”

Споменът за великия българин е жив. Много от общинските съветници са го познавали лично, работили са заедно и по този начин са искали да изразят преклонението си пред неговото дело, да изразят признателността на българския народ.

Времената са трудни. Липсват средства, липсва и опит. Възложено е на главния архитект на София, чеха Адолф Колар, да изработи проекта. В края на годината кметът по това време Димитър Димов отчита, че строежът е започнал, но събраната сума е свършила. Работата замира за няколко години.

През 1884 г. Софийският градски общински съвет възлага на комисия да възобнови започнатото дело. Комисията разисква обстойно въпроса за мястото на паметника. Единодушно е решено паметникът да се въздигне на кръстовището на двата широки булеварда – Орханийска улица и Окръжния булевард, съгласно новия градоустройствен план. Това е на 10–15 метра от мястото, където е бил обесен Апостолът на свободата. Паметникът ще се вижда отдалече и от четирите посоки, и ще е възправен пред класическата гимназия и княжеските казарми. В комисията са включени Иван Грозев, Христо Ковачев, арх. Колар, като първите двама са членове на градския съвет.

Строителството е приключено през 1892 г. Изключителен принос за ускоряване на строежа на паметника има кметът Димитър Петков.

През април 1895 г. народният поет Иван Вазов е включен в комисията, на която се възлага да изработи програма за откриване на паметника. Председател е Иван Грозев, членове са Христо Ковачев, Спас Тумпаров и Димитър Димов.

На 22 октомври 1895 г. паметникът е открит тържествено. Предният ден, на 21 октомври вечерта, в памет на Васил Левски в салона на „Славянска беседа” се представя драмата „Хъшове”. В неделя сутринта, на 22 октомври, след божествената литургия е отслужена панихида в църквата „Св. Крал” и оттам тръгва внушително шествие, което минава през Съборния площад, по бул. „Дондуков”, по бул. „Търговска”, „Александровски площад”, „Цариградска” и бул. „Фердинанд”, след което достига до гордо извисения паметник на Васил Левски. Тук Стоян Заимов произнася прочувствено слово, което и днес вълнува всяко българско сърце: „Нека духът на Левски – Ангел-хранител на българската свобода – на веки веков да лети в небесата на целокупна, свободна и независима България!

Да живее свободна и независима България! Ура.”